

PMS Strauss, R-M Jansen & DS Lubbe

Professionele aanspreeklikheid van ouditeure teenoor derdes op grond van nalatigheid

Opsomming

Persone in professionele beroepe soos ouditeure, prokureurs, argitekte en ingenieurs is 'n sorgsaamheidsplig teenoor hul kliënte verskuldig. Hierdie plig spruit uit die aard van hul beroep en die professionele diens wat hul aan die kliënt lewer. Dit het tot gevolg dat lede van professies toenemend aanspreeklik gehou word vir skade deur derdes gely weens die verbreking van hul professionele inherente sorgsaamheidsplig. Bedrogskandale soos die van Enron in die Verenigde State van Amerika en Masterbond, PSC Garanteed Growth en Tigon plaaslik, het veral opnuut die fokus geplaas op die professionele aanspreeklikheid van ouditeure. Die vraag wat al hoe meer gevra word is: Wanneer en onder watter omstandighede sal 'n ouditeur weens sy professionele hoedanigheid aanspreeklik gehou word teenoor 'n derde party vir die nalatige verrigting van sy pligte? Vir die doeleindes van hierdie artikel word daar slegs gefokus op die aanspreeklikheid van die ouditeur op grond van sy verslagleweringplig ingevolge artikel 300 van die *Maatskappywet*. Die eiesoortige reëls en ook die besondere toepassing van die algemene deliksbeginsels in sodanige geval word in die artikel bespreek.

Professional responsibility of auditors towards third parties on the grounds of negligence

People in the professional occupations such as auditors, lawyers, architects and engineers have a duty to treat their clients with solicitude. This duty arises from the nature of their calling and from the professional service that they offer their clients. This has led to the situation where members of the professions have increasingly been held responsible for damage suffered by third parties as a result of the neglect of their professionally inherent obligation of solicitude. Fraud scandals, such as those of Enron in the USA and Masterbond, PSC Guaranteed Growth and Tigon locally, have once again caused the focus to fall upon the professional responsibility of auditors. The question that is increasingly being asked is: when and under what circumstances will an auditor be held responsible towards a third party in his professional capacity for the negligent performance of his duties? For the purposes of this article, the focus will only be placed on the responsibility of the auditor on the grounds of his duty to report in terms of section 300 of the *Companies Act*. The distinctive rules and also the specific application of the general principles of delict in such cases are discussed in this article.

Mnr PMS Strauss, deelydse navorsers, Departemente Privaatreg en Rekeningkunde; Adv R-M Jansen, senior lektor, Departement Privaatreg en Prof DS Lubbe, departementshoof, Departement Rekeningkunde, Universiteit van die Vrystaat, Posbus 339, Bloemfontein 9300.

1. Inleiding

Persone in professionele beroepe soos ouditeure, prokureurs, argitekte en ingenieurs is 'n sorgsaamheidsplig teenoor hul kliënte verskuldig. Hierdie plig spruit uit die aard van hul beroep en die professionele diens wat hul aan die kliënt lewer. Dit het tot gevolg dat lede van professies toenemend aanspreeklik gehou word vir skade deur derdes gely weens die verbreking van hul professionele inherente sorgsaamheidsplig. Bedrogskandale soos die van Enron in die VSA en Masterbond, PSC Guaranteed Growth en Tigon plaaslik, het veral opnuut die fokus geplaas op die professionele aanspreeklikheid van ouditeure. Die vraag wat al hoe meer gevra word is: Wanneer en onder watter omstandighede sal 'n ouditeur weens sy professionele hoedanigheid aanspreeklik gehou word teenoor 'n derde party vir die nalatige verrigting van sy pligte?

Alhoewel daar nog nie in ons reg 'n suksesvolle saak was waarin 'n ouditeur aanspreeklik teenoor 'n derde gevind is nie, kan dit teoreties wel gebeur.¹ Normaalweg verloop eise van derdes soos volg: Die ouditeur en sy kliënt het 'n kontraktuele verhouding, die ouditeur maak 'n nalatige wanvoorstelling, 'n derde word hierdeur mislei en sy ekonomiese belange word benadeel.²

Vir die doeleindes van hierdie artikel word daar slegs gefokus op die aanspreeklikheid van die ouditeur op grond van sy verslagleweringsplig ingevolge artikel 300 van die *Maatskappywet*.³ Ter agtergrond is dit noodsaaklik om sekere begrippe duidelik te definieer en te omskryf.

'n "Derde party" word deur artikel 20(12) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure*⁴ gedefinieer as enigiemand, behalwe die betrokke kliënt, wat ook 'n maatskappy of 'n buitelandse maatskappy is, of wat 'n regs persoon is. In die geval van verslaglewering in terme van artikel 300⁵ sal die omskrywing van 'n derde party verder beperk kan word deur 'n derde party te definieer as 'n persoon wat 'n gebruiker van die finansiële state is en 'n ekonomiese belang het by die entiteit waarvan die finansiële stand in die state weergegee word. Dit sluit byvoorbeeld krediteure, aandeelhouers of voornemende aandeelhouers in.

'n "Professie" word deur die HAT gedefinieer as 'n beroep van 'n intellektuele aard. Hierdie omskrywing is vir die doeleindes van professionele aanspreeklikheid te wyd.⁶ Pretorius definieer 'n professie as 'n beroep met 'n verhoogde status wat 'n sekere mate van teoretiese en praktiese opleiding en bygevolg kennis en vaardighede verg, lede aan 'n etiese gedragskode onderwerp en onder die beheer van 'n professionele liggaam staan.⁷ Die definisie van Pretorius blyk die geskikste te wees vir doeleindes van hierdie artikel.

---

1 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:92.

2 Feinman 2000:1.

3 61 van 1973.

4 80 van 1991.

5 *Maatskappywet* 61 van 1973.

6 Neethling 1996:191.

7 Pretorius 1985:14-16; vergelyk ook Snyman en Du Toit 2000:184-196.

“Professionele aanspreeklikheid” dui op die regs aanspreeklikheid van ’n lid van ’n profesie uit hoofde van professionele dienste gelewer.⁸ In dié geval handel dit oor die ouditeur se verslaglewering oor die finansiële state van ’n maatskappy.

Die aanspreeklikheid van die ouditeur weens wanvoorstelling teenoor derdes kan beide siviël- en strafregtelik ontstaan. Vir die doeleindes van die studie word slegs die siviele aanspreeklikheid van die ouditeur teenoor derdes bespreek. Volgens Cilliers kan by die siviele aanspreeklikheid van die ouditeur onderskei word tussen gemeenregtelike en statutêre siviele aanspreeklikheid.⁹ Volgens hom word gemeenregtelike aanspreeklikheid gevestig deur die bewys van al die elemente van ’n delik. Statutêre aanspreeklikheid word gevestig deur die verbreking van die sorgsaamheidsplig neergelê in artikel 20(9)¹⁰ van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure*.¹¹ In teenstelling hiermee is Neethling se uitgangspunt dat die nienakoming van die sorgsaamheidsplig geskep in artikel 20(9), ’n nalatige wanvoorstelling in stryd met die ouditeur se regsplig daarstel, en die basis vorm vir die bewys van die onregmatigheids-element. Dit vorm deel van die gemeenregtelike siviele aanspreeklikheid.¹² Die uitgangspunt van Neethling word as die korrekte aanvaar. Die veroorsaking van suiwer ekonomiese verlies deur professionele persone soos ouditeure is ’n besondere verskyningsvorm van deliktuele vermoënsbenadeling (*damnum iniuria datum*) waarvoor daar reeds eiesoortige reëls binne die raamwerk van die algemene deliksbeginsels ontwikkel het. Die eiesoortige reëls en ook die besondere toepassing van die algemene deliksbeginsels in sodanige geval word vervolgens van naderby beskou.

2. Handeling

Die handeling vir die doeleindes van deliktuele aanspreeklikheid op grond van verslaglewering, is die oudit self. ’n Oudit (vergelyk ook Puttick en Van Esch;¹³ Marx *et al.*¹⁴) is die objektiewe en sistematiese ondersoek van ’n maatskappy se finansiële state en sluit die volgende drie stappe in:

- a) Die beplanning van die oudit.
- b) Die insameling en invordering van die bewyse.
- c) Die lewering van ’n verslag in ooreenstemming met ouditresultate.¹⁵

Die ouditeur moet die oudit van die maatskappy se finansiële state uitvoer ooreenkomstig die Suid-Afrikaanse Ouditstandaarde (SAOS) soos uitgereik deur die Openbare Rekenmeesters en Ouditeurs Raad (OROR). Na afloop

---

8 Neethling 1996:191.

9 Cilliers *et al* 2000:420.

10 Artikel 16(9) van die *Rekeningkunde Professie-Wetsontwerp* van 2001.

11 80 van 1991.

12 Neethling 1996:204.

13 Puttick en Van Esch 2000.

14 Marx *et al* 2002.

15 Feinman 2000:115.

hiervan moet die ouditeur verslag lewer oor of die maatskappy se finansiële state aan die voorskrifte van artikel 286(3) van die *Maatskappywet* voldoen.¹⁶ Artikel 286(3) bepaal dat die finansiële jaarstate van die maatskappy ooreenkomstig Algemeen Aanvaarde Rekeningkundige Praktyke opgestel moet word, en die volgende moet weergee:

- a) die stand van sake van die maatskappy en sy besigheid aan die einde van die betrokke boekjaar; en
- b) die wins of verlies van die maatskappy vir daardie boekjaar.¹⁷

Vir die doel van sodanige redelike weergawe moet die finansiële jaarstate ten minste in ooreenstemming met die aangeleenthede voorgeskryf in Bylaag 4 van die *Maatskappywet* wees.¹⁸ Die betroubaarheid van die finansiële state hang ten nouste saam met die kwaliteit van die auditwerk uitgevoer en die verslag dienooreenkomstig deur die ouditeur gelewer. Standpunt SAOS 700, uitgereik deur die OROR, bevat riglyne vir toepaslike verslagleweringstandaarde. Wanneer die ouditeur nie voldoende auditwerk doen nie of nie aan die verslagleweringstandaarde voldoen nie, mag die verslaglewering van die ouditeur moontlik 'n nalatige wanvoorstelling uitmaak deurdat die ouditeur sekere inligting nie openbaar nie of 'n valse weergawe gee.¹⁹

3. Onregmatigheid

Onregmatigheid in ons reg is primêr in die skending van 'n subjektiewe reg geleë. Daar is ook ander juridiese metodes waarvolgens vasgestel kan word of die betrokke feitelike belange-aantasting onregmatig was. In die geval van wanvoorstelling kan die onregmatigheidsvraag nie geredelik opgelos word deur te vra of 'n subjektiewe reg aangetas is nie omdat daar eenvoudig nie 'n duidelike omskrewe reg voorhande is nie. Onregmatigheid word dan vasgestel deur te vra of 'n regsplig verbreek is. Onregmatigheid by suiwer ekonomiese verlies word op soortgelyke wyse vasgestel.²⁰ In *Administrateur, Natal v Trustbank van Afrika Beperk*²¹ het die hof finaal die verbreking van 'n regsplig as grond vir onregmatigheid in ons reg bevestig.²²

Die onregmatigheidselement by professionele aanspreeklikheid van 'n ouditeur is in die verbreking van 'n regsplig, naamlik 'n plig tot redelike sorg, vaardigheid en omsigtigheid geleë. Dié regsplig van die ouditeur teenoor derdes word deur nalatige wanvoorstelling verbreek.²³ Wanvoorstelling, 'n

---

16 Artikel 20 van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure* 80 van 1991.

17 Cilliers *et al* 2000:364.

18 Cilliers *et al* 2000:364.

19 *McCann v Goodaal Group Operations (Pty) Ltd* 1995 2 SA 718 (K).

20 *Sien Universiteit van Pretoria v Tommie Meyer Films (Edms) Bpk* 1977 4 SA 376 (T) 387 waar die leerstuk van subjektiewe regte aanvaar is. Sien ook Neethling *et al* 2002:54 en 59-60.

21 1979 (3) SA 824 (A).

22 Pretorius 1985:237-239. Sien ook Dendy 2000:29-31 en 2001:18-21.

23 Neethling 1996:201; *Administrateur, Natal v Trustbank van Afrika Beperk* 1979 (3) SA 824 (A).

verskyningsvorm van *damnum iniuria datum*, is in die geval van ouditeure 'n professionele wanvoorstelling wat suiwer ekonomiese verlies teweegbring en nie persoonlikheidsnadeel of saakbeskadiging nie.²⁴ Dit kan selfs gesien word as 'n *specie* van die *genus* van aanspreeklikheid weens suiwer ekonomiese verlies, met sy eiesoortige reëls.²⁵ Nalatige wanvoorstelling vind plaas waar 'n maatskappy-ouditeur wanvoorstellings teenoor derdes aangaande die finansiële state van die maatskappy maak en die derdes op grond hiervan suiwer ekonomiese verlies ly.²⁶ Die bestaan van 'n regsplig word gewoonlik deur beleidsoorwegings bepaal,²⁷ maar sedert 1982 word die aanspreeklikheid van die ouditeur weens die verbreking van 'n regsplig en gevolglike nalatige wanvoorstelling deur artikel 20(9) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure*²⁸ gereël. Dié artikel sal later in meer besonderhede bespreek word.

Soos reeds genoem is onregmatigheid geleë in die verbreking van 'n regsplig deur 'n nalatige wanvoorstelling. Die vraag is wanneer en teenoor wie so 'n regsplig bestaan. In die VSA word die bestaan van so 'n regsplig uit drie leerstukke afgelei:²⁹

a) "*Privity and Near Privity*"

Wanneer 'n ouditeur 'n audit vir 'n spesifieke doel uitvoer en bewus is dat 'n spesifieke derde party op sy verslag gaan vertrou, is die ouditeur 'n sorgsaamheidspilig verskuldig teenoor dié derde party. Aangesien die ouditeur verslag lewer ooreenkomstig 'n kontrak, moet die kontrak aandui wat die doel is waarvoor die verslag gebruik gaan word en wie die partye (kliënt en derde/s) is wat daarop gaan vertrou. Hierdie leerstuk is toegepas in *Credit Alliance Corp v Arthur Anderson & Co*³⁰ en beperk die aanspreeklikheid van die ouditeur in 'n groot mate. Die ouditeur het slegs 'n plig teenoor die partye waarmee hy/sy verbind kan word ingevolge die kontrak, al is hulle nie partye tot die kontrak nie.

b) *Voorsienbaarheid*

Hierdie leerstuk is toegepas in *H Rosenblum Inc v Adler*³¹ en bepaal dat die ouditeur 'n regsplig teenoor alle persone het wat hy/sy redelikerwys kon voorsien die ouditeursverslag vanaf die maatskappy in die normale loop van besigheid sou ontvang. Verder moes dit redelikerwys voorsienbaar wees dat die derde op grond van die verslag sou optree. Hierdie leerstuk is uitgebrei in *Touche Ross & Co v Commercial Union Insurance Co*³² na partye wat ook die verslag en finansiële state direk vanaf die ouditeur verkry. Die leerstuk van voorsienbaarheid is baie wyer as die "*Privity and Near Privity*"-leerstuk en mag die ouditeur baie wyer aanspreeklikheid oploop.

---

24 Neethling 2002:323.

25 Neethling 1996:204.

26 *Alliance Building Society v Deretitch* 1941 TPD 203.

27 Neethling *et al* 2002:63.

28 80 van 1991.

29 Feinman 2000:127.

30 493 NYS 2d 435 (1985).

31 93 NJ 324 (1983).

32 514 So 2d 315 (Miss. 1987).

c) *Restatement (Second) of Torts Section 552*

Hierdie leerstuk, 'n middeweg tussen bogemelde twee, is in die VSA deur die meeste state aangeneem.³³ Hiervolgens is daar twee vereistes vir die bestaan van 'n regsplig, naamlik dat die eiser 'n lid moet wees van die groep vir wie die ouditeur beplan om die verslag te lewer of vir wie die ontvanger van die verslag beplan om die verslag te lewer, en tweedens dat die eiser op die verslag vertrou het toe hy tot sy nadeel gehandel het.³⁴

Bogemelde drie leerstukke vestig die regsplig van die ouditeur en is enige nalatige wanvoorstelling 'n verbreking hiervan wat onregmatigheid tot gevolg het.

In Suid-Afrika kan die bestaan van die ouditeur se regsplig teenoor derdes in verskillende regsbronne gevind word. Artikel 300 en 301 van die *Maatskappywet*⁶⁵ lê sekere pligte op ouditeure van maatskappye neer. Die pligte sluit in die audit van die rekords van die maatskappy en verslaglewering dienooreenkomstig die resultate van die audit. In *Lipschitz v Wolpert and Abrahams*³⁶ het die hof genoem dat dit die verslag van die ouditeur is, wat deel uitmaak van die finansiële state,³⁷ wat lede en krediteure met 'n finansiële belang in die maatskappy, beskerm. Die hof gaan verder deur te sê dat dié funksie van die audit en verslag van die ouditeur is, wat 'n regsplig ingevolge artikel 300 en 301 teenoor lede en krediteure vestig.³⁸ In *Scott Group Ltd v McFarlane*³⁹ is beslis dat die vereiste in artikel 302(4)(a) dat die jaarlikse finansiële state by die Registrateur van Maatskappye ingedien moet word waar dit tot die beskikking van die publiek is, die regsplig van die ouditeur uitbrei om ook potensiële lede en krediteure wat daarop vertrou vir moontlike besigheidstransaksies, in te sluit. In teenstelling hiermee is die Suid-Afrikaanse Regskommissie van mening dat die hoofdoel van die finansiële state nie die beskerming van potensiële lede of krediteure is nie, maar kan die doel moontlik in sekere omstandighede uitgebrei word. Die doel kan uitgebrei word om vir doeleindes van oornames, beleggings en lewerings derde partye wat aan die ouditeur bekend is in te sluit.⁴⁰

Die deurslaggewende faktor vir die vestiging van 'n regsplig vir die ouditeur is geleë in Artikel 20(9) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure*.⁴¹ Artikel 20(9)(a) bepaal dat 'n ouditeur by die uitspraak van 'n mening, gee van 'n sertifikaat, verslag of verklaring, of by die sertifisering van 'n rekening of dokument, geen aanspreeklikheid ooploop teenoor 'n derde party nie, tensy dit kwaadwillig of na aanleiding van 'n nalatige nakoming van sy pligte gedoen is.⁴² Artikel 20(9)(b) bepaal ten opsigte van nalatige verrigting van

---

33 Feinman 2000:132.

34 Artikel 552(2) van *Restatement (Second) of Torts*.

35 61 van 1973.

36 1977 2 SA 732 (A).

37 Artikel 286(2) van die *Maatskappywet* 61 van 1973.

38 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:95.

39 1978 1 NXLR 553; Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:96.

40 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:96.

41 80 van 1991.

42 Cilliers *et al* 2000:426.

die verpligtinge, dat 'n ouditeur slegs aanspreeklik is teenoor 'n derde party vir geldelike verliese gely, indien bewys word dat die ouditeur⁴³

- a) toe die nalatige handeling plaasgevind het by die verrigting van die pligte waarvan byvoorbeeld daardie sertifikaat gegee of mening uitgespreek is, hy óf geweet het óf redelikerwys onder die bepaalde omstandighede van hom verwag kon gewees het om te weet:
  - i) dat daardie mening of sertifikaat deur sy kliënt gebruik sou word om die derde party oor te haal om die besondere transaksie wat die derde party aangegaan het of 'n ander transaksie van soortgelyke aard met die kliënt of iemand anders aan te gaan;⁴⁴ of
  - ii) dat die derde party hom op daardie mening of sertifikaat sou verlaat met die doel⁴⁵ om die besondere transaksie wat die derde party aangegaan het of 'n ander transaksie van soortgelyke aard, met die kliënt of iemand anders, aan te gaan;⁴⁶ of
- b) te eniger tyd nadat hy daardie mening uitgespreek of sertifikaat gegee het op enige wyse aan die derde party die voorstelling gedoen het dat die mening of sertifikaat juis was, terwyl hy op daardie tyd óf geweet het óf onder die bepaalde omstandighede redelikerwys van hom verwag kon gewees het om te weet dat die derde party hom op daardie voorstelling sou verlaat met die doel om die besondere transaksie wat die derde party aangegaan het of 'n transaksie van soortgelyke aard, met die kliënt of iemand anders aan te gaan.⁴⁷

Artikel 20(9)(a) vestig 'n regsplig terwyl artikel 20(9)(b) bepaal teenoor wie en onder watter omstandighede, in geval van nalatige verrigting van hul pligte, 'n regsplig vir die ouditeur bestaan. Artikel 20(10) bepaal verder dat die blote feit dat 'n ouditeur die werksaamhede van 'n ouditeur verrig het, op sigself nie bewys dat daar redelikerwys van die ouditeur verwag kon gewees het om te weet dat die derde party sou optree soos in artikel 20(9) bedoel nie.⁴⁸ Artikel 20(10) beperk ouditeure se regsplig en aanspreeklikheid en is die artikel, saamgelees met artikel 20(9), toepaslik vir die bepaling van juridiese kousaliteit.⁴⁹ Indien Neethling se benadering gevolg word waar die bestaan van 'n regsplig en die gevolglike onregmatigheid as gevolg van die verbreking

---

43 Cilliers *et al* 2000:427.

44 Artikel 20(9)(b)(i)(aa) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure* 80 van 1991.

45 Pretorius 1985:324.

46 Artikel 20(9)(b)(i)(bb) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure* 80 van 1991. Voorsienbaarheid word dus bepaal deur te vra of die ouditeur redelikerwys moes voorsien het dat die derde op grond van die mening of sertifikaat gaan handel, en nie of hy subjektief geweet het nie; *NPC Electronics Ltd v S Taitz Kaplan and Company* (1998) 1 All SA 390 (W).

47 Artikel 20(9)(b)(ii) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure* 80 van 1991.

48 Cilliers *et al* 2000:428.

49 Neethling 1996:201.

daarvan,⁵⁰ deur artikel 20(9) van die *Wet op Openbare Rekenmeesters en Ouditeure* gevestig word, kan die volgende gevolgtrekkings gemaak word:

- a) In teenstelling met die VSA en ander westerse lande is daar sekerheid in Suid-Afrika omtrent die bepaling van die aanwesigheid van 'n regsplig. Statutêr word bepaal dat die redelike voorsienbaarheidstoets gebruik word.⁵¹
- b) Alhoewel artikel 20(9) nie 'n absolute en grenslose regsplig vestig nie, vestig dit 'n regsplig veel wyer as die regspraak se vereiste van subjektiewe kennis. Blote redelike voorsienbaarheid is voldoende vir die bestaan van 'n regsplig.⁵²
- c) Vir 'n bedrewe ouditeur mag dit aan te beveel wees om sy regsplig te beperk deur die gebruikers of moontlike gebruikers van die finansiële state van sy kliënt tydens kontraksluiting met die kliënt, vas te stel. Die ouditeur sal dan slegs 'n regsplig hê teenoor partye genoem in die kontrak.

4. Nalatigheid

Die toets vir nalatigheid, naamlik die redelike persoon-toets (*bonus paterfamilias*-toets),⁵³ word in die geval van deskundiges vervang met die redelike deskundige-toets.⁵⁴ Die kernvraag is of die redelike deskundige skade aan 'n ander sou voorsien het, en indien wel, of hy stappe sou gedoen het om die skade te voorkom. Die redelike deskundige is in alle opsigte dieselfde as die redelike persoon, maar word aangevul deur 'n redelike mate van toepaslike deskundigheid. Die standaard van deskundigheid waarmee hier gewerk word is die algemene en gemiddelde vlak van deskundigheid wat heers. Daar moet voorts in gedagte gehou word dat die standaard van die redelike deskundige nie voorsiening maak vir beginners of onervare persone aan die begin van hul professionele loopbaan nie. Die ervare en onervare ouditeur word oor dieselfde kam geskeer.⁵⁵ Die ouditeur moet gevolglik die nodige sorg, vaardigheid en omsigtigheid met die uitvoering van sy pligte aan die dag lê wat 'n redelike vaardige, sorgsame en omsigtige ouditeur, bedrewe in die profesie, aan die dag sou lê.⁵⁶

Neethling gaan 'n stap verder deur te stel dat vasgestel moet word of die deskundige volgens algemene praktyk of alledaagse gebruike in sy profesie opgetree het. Sodanige optrede is *prima facie*-bewys van redelike professionele optrede. Om die *prima facie*-bewys van redelike optrede te weêrlê moet aangetoon word dat die algemene praktyk in stryd is met die standaard van redelike deskundigheid.⁵⁷

---

50 Neethling 1996:204.

51 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:103.

52 Neethling *et al* 2002:331; *NPC Electronics Ltd v S Taitz Kaplan and Company* (1998) 1 All SA 390 (W).

53 *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 (A) 430.

54 Neethling *et al* 2002:147-148.

55 Neethling 1996:205-206.

56 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:90.

57 Neethling 1996:207.

In die Verenigde State van Amerika word die algemene praktyk van ouditeure met betrekking tot die uitvoer van 'n audit gereguleer deur *General Accepted Auditing Standards* (GAAS), soos gepromulgeer deur die *Auditing Standards Board of the American Institute of Certified Public Accountants*. Wanneer 'n ouditeur 'n audit uitvoer moet hy dit doen in ooreenstemming met die standaard neergelê deur GAAS. Hierdie riglyne en standaard is die minimum verpligtinge wat verwag word van 'n redelike ouditeur bedrewe in die profesie en hiervolgens tree 'n ouditeur in die Verenigde State van Amerika nalatig op indien hy:

- a) GAAS verkeerd interpreteer of toepas; en
- b) foute begaan in die uitvoering van die audit, soos byvoorbeeld foute met die uitvoering van die steekproef of auditprogram.⁵⁸

Tans word nalatigheid van 'n ouditeur in Suid-Afrika beoordeel deur getuienis aan die hof voor te hou rondom die algemene praktyk van 'n redelike ouditeur. In *Tonkwane Sawmill Co Ltd v Filmalte*⁵⁹ het die hof die deskundige getuienis van ouditeure gebruik ten einde 'n oordeel te fel oor die sorg en vaardigheid wat van 'n redelike ouditeur verwag word.⁶⁰

Die Suid-Afrikaanse auditprofesie beskik oor die Suid-Afrikaanse Ouditstandaarde (SAOS) soos uitgereik deur die OROR. Die Openbare Rekenmeesters- en Ouditeursraad is die professionele regsinstelling wat verantwoordelik is vir ouditstandaarde. Hierdie instellings doen ondersoekke by lede van die profesie om te verseker dat hul aan die ouditstandaarde, soos neergelê deur die OROR in die SAOS, voldoen. Dit is daarom redelik om die gevolgtrekking te maak dat die SAOS ook in Suid-Afrika die beliggaming van die algemene praktyk van 'n redelike ouditeur is.

Indien Neethling se benadering gevolg word, is 'n audit deur 'n ouditeur wat aan die SAOS voldoen, 'n *prima facie*-bewys van redelike professionele optrede. Dit kan slegs weêrlê word deur te bewys dat die SAOS in stryd is met die praktyk van die redelike ouditeur. In *Thoroughbred Breeders' Association of South Africa v Price Waterhouse*⁶¹ het die eiser se finansiële bestuurder geld van die eiser gesteel. Die finansiële bestuurder het 'n geskiedenis van oneerlikheidsmisdrywe gehad. Die eiser het aangevoer dat die ouditeure nalatig was deur nie dié ongeruimdheid vroegtydig op te spoor nie. Die ouditeure moes volgens die eiser die omgewing van die betrokke finansiële bestuurder meer sorgvuldig geoudit het. Die ouditeure het aangevoer dat hul nie nalatig was nie. Die ongeruimdheid wat hul oor die hoof gesien het is nie wesenlik nie en dat daar aan die SAOS voldoen is. In dié saak het die hof egter beslis dat die ouditeure, alhoewel hul moontlik aan die SAOS voldoen het, steeds nalatig was deurdat 'n redelike bedrewe ouditeur die ongeruimdheid sou opgespoor het. Hier moet daarop gelet word dat die ouditeure in die lig van die aard van die transaksies waarskynlik nie aan die

---

58 Feinman 2000:115-116.

59 1975 (2) SA 453 (W).

60 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:90.

61 2001 (4) SA 551 (SCA).

SAOS voldoen het nie. Die resultaat wat die hof bereik mag gevolglik korrek wees, maar die *ratio* is vatbaar vir kritiek. Die hof het naamlik die algemene praktyk oor die hoof gesien sonder dat daar bewys is dat die algemene praktyk in stryd met die standaard van redelike deskundigheid is.⁶²

Die korrekte wyse vir die bepaling of 'n ouditeur nalatig was in die uitvoering van sy pligte behoort dan te wees:

- a) Die hof moet met die redelike deskundige-toets die sorg, vaardigheid en omsigtigheid van die redelike ouditeur bepaal aan die hand van die SAOS, soos uitgereik deur die OROR. Laasgenoemde is die beliggaming van algemene praktyk.
- b) Die eiser moet getuienis aanvoer om te bewys dat die ouditeur nie aan die SAOS voldoen het nie, of dat die ouditeur nalatig was in die toepassing daarvan. Waar die eiser daarin slaag om laasgenoemde *prima facie* te bewys, moet die verweerder die teendeel bewys. Waar bewys word dat die ouditeur nie aan die SAOS voldoen het nie of nalatig was in die toepassing daarvan, het die ouditeur nalatig opgetree.
- c) Waar die verweerder bewys dat hy aan die SAOS voldoen het en dit korrek toegepas het, was die ouditeur nie nalatig in die uitvoering van sy pligte nie, tensy die eiser kan bewys dat die SAOS, die beliggaming van algemene praktyk, in stryd is met die standaard van redelike deskundigheid verweg van 'n ouditeur. In die hof se aanhoor en beoordeling van getuienis, mag dit wenslik word dat kundige ouditeure as assessore gebruik word.

'n Verdere waarskuwing na aanleiding van die inslag van die hof in die saak van *Thoroughbred Breeders' Association of South Africa v Price Waterhouse*⁶³ is dat die hof daarteen moet waak om die plig van die ouditeur kunsmatig uit te brei om sodoende pligte in te sluit wat buite sy instruksies en onderneming val. In die Nieu-Seelandse hooggeregshofsaak van *Dairy Containers Limited v NZI Bank Limited and others*⁶⁴ het die hof hierteen gewaarsku spesifiek in gevalle waar daar bedrog in die maatskappy plaasgevind het. Die omvang van die ouditeur se plig tot redelike sorg en vaardigheid word na gelang van omstandighede deur die ouditeur se instruksies en onderneming bepaal.⁶⁵ Hierdie uitgangspunt word gesteun deur die sake in die Verenigde State van Amerika van *Seidman & Seidman v Cenco Incorporated*⁶⁶ en *Cedars of Lebanon Hospital Corporation v Touche Ross & Company*,⁶⁷ waar die hof beslis het dat ouditeure wat nie bedrog aan die kant van die bestuur opspoor nie, nie outomaties nalatig was in die uitvoering van hul pligte nie. Die ouditeure se plig tot redelike sorg en vaardigheid verweg nie van hul om speurders te wees wat bedrog moet oopvlek en uitwis nie, maar slegs dat hul dit met redelike sorg, vaardigheid en omsigtigheid probeer opspoor. Die werk van die ouditeur word drasties bemoeilik waar die bedrog op die hoogste bestuursvlakke

---

62 Neethling 1996:207.

63 2001 (4) SA 551 (SCA).

64 (1995) 7 NZCLC 96-669 (NZ).

65 Baxt 1995:25.

66 Hochfelder 1992:12.

67 Hochfelder 1992:12.

gepleeg word en met samespanning gepaardgaan.⁶⁸ In sulke gevalle mag selfs die mees bedrewe ouditeur nie die bedrog opspoor nie. Ouditeure maak gebruik van oudittoetse wat 'n inherente mate van ontdekkingsrisiko het weens die feit dat nie al die transaksies getoets word nie.

Kritiek teen die spesifieke toepassing van die redelike deskundige-toets (vir ouditeure) aan die hand van die SAOS,⁶⁹ kan wees dat die SAOS slegs 'n minimum standaard daarstel waaraan 'n ouditeur moet voldoen, en nie 'n redelike deskundige-peil weerspieël nie. As argument hierteen word aangevoer dat die SAOS riglyne neerlê vir redelike sorg, vaardigheid en omsigtigheid verwag van 'n ouditeur. Dit is dus nie die minimum standaard nie, maar die redelike standaard verwag van alle ouditeure. Verder besit die SAIGR en ouditeur ook 'n ander kompeterende plig teenoor die kliënt, naamlik die beperking van kostes vir die kliënt. Die SAIGR gee riglyne vir die bepaling van ouditeursgelde. Gevolglik tree 'n ouditeur wat minder prosedures uitvoer as vereis deur die SAOS, of nalatig is in die toepassing daarvan, nie met die nodige sorg, vaardigheid en omsigtigheid op nie. 'n Ouditeur wat meer prosedures uitvoer as wat redelikerwys nodig is, bring onnodige kostes vir die kliënt teweeg. 'n Redelike ouditeur moet dus voldoen aan die SAOS en slegs verdere uitgebreide prosedures uitvoer indien dit werklik nodig is.

5. Kousaliteit

In *Administrateur, Natal v Trustbank*⁷⁰ het hoofregter Rumpff te kenne gegee dat kousaliteit, saam met nalatigheid en onregmatigheid, 'n belangrike rol speel om professionele aanspreeklikheid op grond van nalatige wanvoorstelling binne redelike perke te hou.⁷¹ Hier is beide feitelike en juridiese kousaliteit van wesenlike belang.

5. Feitelike kousaliteit

Die vraag rondom feitelike kousaliteit is of die betrokke professionele optrede die ingetrede nadelige gevolg vir die derdes feitelik veroorsaak het. Die howe hang in die verband die *conditio sine qua non*-toets aan.⁷² In die saak van *International Shipping Company v Bentley*⁷³ het die appellante kredietfasiliteite aan 'n groep maatskappye toegestaan nadat die ouditeur 'n ongekwalifiseerde ouditeursverslag uitgereik het. Die groep maatskappye is twee jaar na die verslag gelikwideer, en die hof het bevind dat die ouditeur se handeling sonder twyfel die *conditio sine qua non* van die appellante se verliese is.⁷⁴

---

68 Hochfelder 1992:12.

69 p100 hierbo.

70 1979 SA 824 (A) 833; *Bayer South Africa (Pty) Ltd v Frost* 1991 4 SA 559 (A) 568.

71 Neethling *et al* 2002:329.

72 Neethling 1996:207.

73 1990 1 SA 680 (A) 701.

74 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:92.

Volgens Neethling is die *conditio sine qua non*-toets in werklikheid geen kousaliteitstoets nie, maar 'n *ex post facto* wyse om die voorafbepaalde kousale verband uit te druk.⁷⁵ Die korrekte wyse om 'n feitelike kousale verband te bepaal, is om aan die hand van die feite van 'n bepaalde geval vas te stel of een feit uit 'n ander gevolg het. Wat professionele aanspreeklikheid in die algemeen betref, moet dit vasstaan dat die derde se ekonomiese verlies uit die professionele optrede gevolg het, oftewel daardeur veroorsaak is. In die geval van nalatige wanvoorstelling beteken dit dat daar 'n feitelike kousale verband tussen die wanvoorstelling, die misleiding en die skade moet bestaan. Eerstens moes die derde deur die verkeerde wanvoorstelling mislei gewees het; hy/sy moes met ander woorde inderdaad geglo het dat die wanvoorstelling waar is. Tweedens moes die derde op grond van die wanvoorstelling tot sy nadeel gehandel het. Indien ander oorwegings as die professionele optrede die misleiding en gevolglike nadeel veroorsaak het, bestaan daar nie feitelike kousaliteit nie.⁷⁶

By die bepaling of daar 'n kousale verband tussen 'n nalatige wanvoorstelling in 'n ouditeursverslag en die uiteindelijke ekonomiese verlies van die derde is, is daar verskeie scenario's wat in gedagte gehou moet word. Met dié scenario's word dit duidelik dat Neethling se benadering vir die bepaling van feitelike kousaliteit, naamlik of een feit uit die ander volg, die korrekte benadering is. Die eerste moontlikheid is waar die derde bewus is, hetsy deur inligting bekom of andersins, dat die verslag van die ouditeur 'n wanvoorstelling bevat, maar steeds voortgaan om tot sy nadeel te handel. Hier is dit duidelik dat alhoewel die verslag 'n wanvoorstelling bevat, die derde nie geglo het dat die verslag juis is nie, en dus ontbreek feitelike kousaliteit.⁷⁷ 'n Tweede meer komplekse scenario waar kousaliteit moontlik kan ontbreek, is die gevolgtrekking wat die derde uit die finansiële state en verslag van die ouditeur maak. Verskillende persone maak verskillende afleidings uit dieselfde verslag en finansiële state. So kan 'n leek 'n verkeerde afleiding uit 'n juiste verslag maak en tot sy nadeel handel, terwyl 'n persoon vertrouwd met die interpretasie van finansiële state en ouditeursverslae 'n korrekte afleiding sal maak en nie tot sy nadeel sal handel nie. Waar 'n ouditeur 'n wanvoorstelling in 'n verslag maak, is die vraag of die gebruiker die wanvoorstelling korrek geïnterpreteer het, en op grond van daardie korrekte interpretasie tot sy nadeel gehandel het. Daar moet vasgestel word of dit die verkeerde afleiding op grond van 'n wanvoorstelling, of die wanvoorstelling self is wat die oorsaak van die skade is. Feitelike kousaliteit by ouditeure kan nie bepaal word deur te vra of die benadeelde derde geglo het dat die wanvoorstelling waar is nie, maar moet die derde ook as ingeligte gebruiker die korrekte afleiding gemaak het. In die saak van *Bayer South Africa (Pty) v Viljoen*⁷⁸ het die hof beslis dat dit nie die nalatige wanvoorstelling van die appellant was wat tot die skade van die respondent gely het nie, maar die verkeerde aanname wat die respondent gemaak het. Feitelike kousaliteit het dus ontbreek.⁷⁹

75 Neethling *et al* 2002:188-191; *Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank Ltd* 1994 4 SA 747 (A) 764.

76 Neethling 1996:207-208.

77 *Van der Merwe v Rathbone* 1934 SWA 62.

78 1990 2 SA 647 (A).

79 Neethling en Potgieter 1990:377-378.

By die bepaling van feitelike kousaliteit, in die geval van nalatige wanvoorstelling van 'n ouditeur teenoor 'n derde, moet Neethling se benadering derhalwe gevolg word, maar moet dit uitgebrei word om die derde (die gebruiker van die verslag) te kwalifiseer as 'n ingeligte gebruiker wat 'n korrekte afleiding uit die finansiële state en verslag gemaak het. Dit beteken dat 'n ingeligte gebruiker deur die wanvoorstelling mislei moes gewees het, vas moes geglo het dat die wanvoorstelling waar is, die korrekte afleiding uit die wanvoorstelling gemaak het en op grond van die wanvoorstelling tot sy nadeel gehandel het.

5.2 Juridiese kousaliteit

Sedert *S v Mokgeth*⁸⁰ volg die appèlhof 'n soepel benadering met betrekking tot juridiese kousaliteit. Hiervolgens deug, vir die bepaling van juridiese kousaliteit, nie een van die bestaande juridiese kousaliteitsmaatstawwe nie. Die kernvraag is of daar 'n genoegsame noue verband tussen die dader se handeling en die gevolg bestaan, dat die gevolg die dader met inagneming van beleidsoorwegings op grond van redelikheid, billikheid en regverdigheid toegereken kan word. Die bestaande juridiese kousaliteitstoets kan wel 'n ondergeskikte rol by die bepaling van juridiese kousaliteit speel.⁸¹

In *Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank Limited*⁸² het 'n bankier 'n nalatige wanvoorstelling teenoor 'n kliënt gemaak, op grond waarvan die kliënt tot sy nadeel gehandel het. In dié saak verklaar hoofregter Corbett dat die toets wat toegepas moet word 'n soepel toets is wat faktore soos voorsienbaarheid, direkte verband, afwesigheid of teenwoordigheid van 'n *novus actus interveniens*, regsplig, redelikheid, billikheid en geregtigheid in gedagte hou.

In *International Shipping Company v Bentley*⁸³ is die gebruik van die soepel benadering by die bepaling van die aanspreeklikheid van ouditeure ten opsigte van nalatige wanvoorstellings, bevestig. Die hof het na die oorweging van sekere faktore⁸⁴ beslis dat daar nie 'n genoegsame noue verband tussen die respondent se nalatigheid en die nadeel deur die appellant gely bestaan om aanspreeklikheid aan die kant van die respondent te vestig nie.

---

80 1990 1 SA 32 (A).

81 Neethling 1996:208.

82 1994 4 SA 747 (A) 765.

83 1990 1 SA 680 (A) 701.

84 'n Faktor wat die hof in aanmerking geneem het was dat twee jaar verloop het tussen die nalatige wanvoorstelling en die ekonomiese verlies gely. Ander faktore het intussen opgeduik wat die geheelbeeld kon beïnvloed het: indien die appellant die maatskappy meer as 'n jaar na die verslag laat likwiedeer het, sou hy geen skade gely het nie; die appellant het die maatskappy toegelaat om die gemagtigde kredietlimiet te oorskry; die appellant het so betrokke geraak by die bestuur van die maatskappy dat dit byna gelykstaande was aan geregtelike bestuur; die uitvoerende direkteur van die maatskappy het die appellant mislei rakende die finansiële posisie van die maatskappy en grootliks bygedra tot die skade gely; daar was nie voldoende bewyse dat die appellant op die nalatige verslag vertrou het met sy besluitneming nie, en toe die verslag saamgestel is kon die skade soos dit plaasgevind het, nie voorsien word nie. Sien ook Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:92.

Ook in *Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank Ltd*⁸⁵ het hoofregter Corbett beslis dat die ouditeur slegs aanspreeklik vir skade is wat in 'n genoegsame noue verband met die valse verslag is. Dié benadering los dus die begrensingsprobleem op deurdat dit ekonomiese verlies wat te ver van die handeling verwyderd ("too remote") is, uitskakel.⁸⁶

Oewerlose of onbegrensde aanspreeklikheid sal nie net onbillik weens beleidsoorwegings wees nie, maar verhoog ook die ouditeur se skadeloosstellingsversekering. Dit lei tot verhoogde premies wat uiteindelik deur die kliënt gedra moet word. Vanuit die oogpunt van die ouditeursprofessie, sowel as uit 'n publieke oogpunt, is dit dus noodsaaklik om ouditeure se aanspreeklikheid teenoor derdes te beperk. Alleen hierdeur sal die auditfunksie bekostigbaar bly, wat natuurlik absoluut noodsaaklik is vir vertroue en sekerheid in besighede en die ekonomie.⁸⁷ Die ouditeur moet daarom slegs aanspreeklik gehou word vir skade gely wat 'n genoegsame noue verband met die nalatige wanvoorstelling het.

6. Skade

Soos hierbo bespreek word die onregmatigheid van die ouditeur se nalatige optrede deur nalatige wanvoorstelling gevestig wat in der waarheid as 'n spesie van die genus aanspreeklikheid weens suiwer ekonomiese verlies beskou word.⁸⁸ Die skade wat gely word is gevolglik suiwer ekonomiese skade wat saakbeskadiging en persoonlikheidsnadeel uitsluit.

7. Moontlike verwere

'n Verdere wyse waarop die aanspreeklikheid van die ouditeur beperk kan word, wat in die meeste sake tot dusver oor die hoof gesien is, is verwere van bydraende nalatigheid ten opsigte van die bestuur, of om die bestuur as mededaders tot die saak te voeg.⁸⁹

In *Thoroughbred Breeders Association of SA v Price Waterhouse*⁹⁰ het die hof van eerste instansie beslis dat die eiser bydraend nalatig was. Die eiser was te alle tye bewus van die feit dat sy finansiële bestuurder 'n kriminele rekord het, maar het geen bykomende kontrolemaatreëls in plek gestel nie. Die eiser het volgens die hof grootliks homself te blameer vir die skade wat hy gely het. Die hof het gevolglik die R1 389 801-skade ooreenkomstig die *Wet op die Verdeling van Skadevergoeding*⁹¹ proporsioneel tussen die eiser en verweerder verdeel. Die Hoogste Hof van Appèl het op appèl egter beslis dat die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* nie aanwending kan vind nie. In

---

85 1994 4 SA 747 (A) 764.

86 Neethling *et al* 2002:197. Sien ook Dendy 2000:29-31 en 2001:18-21.

87 Suid-Afrikaanse Regskommissie 1993:85-87.

88 p94 hierbo.

89 Neethling *et al* 2002:329.

90 2001 (4) SA 551 (SCA).

91 34 van 1956.

die betrokke geval is 'n kontraktuele eis teen die ouditeur ingestel en dié wet kan slegs aanwending vind in die geval van 'n deliktuele eis. 'n Eis deur 'n derde teen 'n ouditeur ingestel op grond van ekonomiese verlies gely as gevolg van 'n nalatige wanvoorstelling kan slegs deliktueel ingestel word omrede daar nie 'n kontrak tussen die ouditeur en die derde bestaan nie en is die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* wel hier van toepassing. Die probleem is dat dit selde sal gebeur dat 'n derde as benadeelde party, bydraend nalatig sal wees, maar teoreties behoort die ouditeur 'n verweer van bydraende nalatigheid te kan opper. Bydraende nalatigheid aan die kant van die derde kan moontlik ontstaan in gevalle waar die derde aan bestuur deelgeneem het (byvoorbeeld in gevalle van geregtelike bestuur) of waar die derde op 'n nalatige wyse met die wanvoorstelling van die ouditeur gehandel het en die skade wat hy gely het daardeur vergroot is. Bydraende opset aan die kant van die derde sal die aanspreeklikheid van die ouditeur wat nalatig opgetree het, uitskakel.

In die meeste gevalle is dit nie die derdes wat bydraend nalatig of opsetlik was nie, maar die bestuur van die maatskappy wat ook skuld het. Die mees billike en regverdige inslag behoort te wees om die bestuur van die maatskappy vir hul eie skuld aanspreeklik te hou. In die Verenigde State van Amerika in die saak van *Seidman & Seidman v Cenco Inc.*⁹² het die bestuur opsetlik deur middel van samespanning, nadat daar bedrog deur die bestuur gepleeg is, die ouditeur oorgehaal om 'n ongekwalfiseerde ouditeursverslag uit te reik. Hier het die hof beslis dat die ouditeur teen wie skadevergoeding ten gunste van die derde toegeken is, 'n eis teen die bestuur van die maatskappy in hul persoonlike hoedanigheid het vir die volle bedrag skadevergoeding so toegeken, op grond van die bestuur se opsetlike samespanning. Opset skakel nalatigheid uit.⁹³ In die Nieu-Seelandse saak van *Dairy Containers Ltd v NZI Bank & Others*⁹⁴ het die hof beslis dat die bestuur primêr die plig tot doeltreffende bestuur van die maatskappy se finansies het. Die ouditfunksie hef nie die bestuur se pligte op nie, maar ondersteun dit slegs. Die hof het verder beslis dat waar derdes suksesvol 'n eis teen die ouditeur ingestel het, die ouditeur die direksie kan aanspreek op grond van artikel 10 van die *Law Reform Act* van 1965 indien die maatskappy deur die direksie se optrede gebind word.⁹⁵

Bogenoemde benaderings ten opsigte van bydraende skuld en mededaderskap beperk die aanspreeklikheid van die ouditeur vir skadevergoeding drasties. Die probleem met die benaderings is dat die teenseie van die ouditeur in die meeste gevalle as selfstandige eise ingestel word na afloop van die afhandeling van die oorspronklike eis en word die maatskappy, wat dikwels likiede probleme ervaar, gebind deur die direksie se optrede. Volgens Feinman⁹⁶ is die rede vir die gewildheid van deliktuele eise teen die ouditeur van 'n maatskappy in die Verenigde State van Amerika, juis die feit dat die maatskappy gewoonlik finansiële ondergegaan het en nie die vermoë het om die

---

92 Hochfelder 1982:12.

93 Hochfelder 1982:12.

94 (1995) 7 NZCLC 96-669 (NZ).

95 Baxt 1995:25.

96 2000:117.

skadevergoeding ten opsigte van die derde se eis te betaal nie. Verder het die ouditeur gewoonlik versekering in die geval van die bestaan van 'n eis op grond van professionele nalatigheid. Derdes, veral krediteure, vind dit meer winsgewend om die saak onmiddellik teen die ouditeur in te stel. Wanneer die ouditeur of sy versekeraar dan poog om die skadevergoeding van die maatskappy en bestuur te verhaal, is daar niks meer in die maatskappy oor om hom te vergoed nie. Die meer effektiewe benadering is daarom vir die ouditeur om sodra 'n eis deur 'n derde teen hom ingestel word, die maatskappy as mededader te voeg waar die maatskappy deur die nalatige of opsetlike wanbestuur van die direksie gebind word, of waar die maatskappy nie deur die nalatige of opsetlike wanbestuur gebind word nie, om die bestuur van die maatskappy in hul persoonlike hoedanigheid as mededaders tot die eis te voeg. Hierdeur word die aanspreeklikheid van die ouditeur reeds by die oorspronklike eis deur die skuld van die bestuur beperk.

8. Gevolgtrekking

Alhoewel 'n derde nog nie in Suid-Afrika 'n deliktuele eis suksesvol teen 'n ouditeur ingestel het nie, blyk die erns van hierdie tipe eise in die geweldige toename daarvan in die Verenigde State van Amerika, die Verenigde Koninkryk en Nieu-Seeland. Die *Enron*-debakel in die Verenigde State van Amerika is maar net 'n enkele geval waar die publiek en derdes verwag dat ouditeure vir hulle nalatigheid verantwoording moet doen.

Suid-Afrika se ouditeursprofessie, soos dit vandag daar uitsien, is afkomstig van die model in die Verenigde Koninkryk en stem grootliks ooreen met die auditprofessies in die drie lande hierbo vermeld. Suid-Afrika is dus net so vatbaar soos dié lande vir 'n toeloop van eise teen ouditeure deur derde partye.⁹⁷ Die finansiële moeilikheid van die *Health and Racquet*-groep (*Leisurenet*) en die aantygings gemaak teen die ouditeur van die groep is maar net die begin van aanduidings dat die ouditeur in Suid-Afrika al hoe meer verantwoording sal moet doen vir die nalatige verrigting van sy pligte. Dié siening word verder ondersteun deur die sterk standpunt wat Trevor Manuel, Minister van Finansies, teen die nalatige verrigting van auditfunksies ingeneem het, asook die nuwe Wetsontwerp vir die Rekeningkundige Professie⁹⁸ wat moontlik meer magte aan die statutêre liggaam gaan verleen om teen nalatige ouditeure op te tree.

Die feit dat Suid-Afrika se reg nog in sy kinderskoene staan met die ontwikkeling van ouditeure se gemeenregtelike aanspreeklikheid teenoor derdes, vereis dat die land se howe kennis sal neem van die unieke eienskappe van die ouditeursprofessie asook hul rol binne die breë ekonomiese gemeenskap. Met betrekking tot elke element van só 'n deliktuele eis is daar sekere eienskappe omtrent die ouditeursprofessie wat nie net in gedagte gehou moet word nie, maar as't ware rigtinggewend moet wees met betrekking tot die bewys van die besondere element.

---

97 Pretorius 1985:327.

98 Squires *et al* 2003.

Kodifisering kan 'n moontlike wyse wees om die siviele aanspreeklikheid van ouditeure teenoor derdes in geheel te reguleer en regsekerheid te vestig. Wetgewing vir dié doeleindes moet al die toepaslike eienskappe van die profesie in ag neem en die beskrywing van elke element met betrekking tot nalatige wanvoorstelling deur die ouditeur in die lig daarvan uiteensit. Dit moet nie tot onregmatigheid beperk word nie. Kodifisering sal dit vir derdes vergemaklik om ouditeure aanspreeklik te hou.

Die deliktuele eis van 'n derde teen 'n ouditeur is tans 'n baie gespesialiseerde eis wat moeilik bewys word. Kodifisering sal die eis vereenvoudig en sekerheid teweegbring, nie slegs vir die derde nie, maar ook vir die ouditeur met betrekking tot 'n auditverwagting. 'n Probleem met die kriminalisering van die nalatige verrigting van auditwerk mag wees dat dit sakelui van die maatskappy as ondernemingsvorm sal laat afskrik weens die verhoogde auditvereistes en koste daaraan verbonde. Gevolglik mag sakelui eerder hul besighede vestig in ander ondernemingsvorme wat nie 'n jaarlikse audit as vereiste het nie.

Vir 'n suksesvolle ekonomie is vertroue in finansiële verslaglewering van kardinale belang. Dit impliseer dat die lede van die ouditeursprofesie van onkreukbare karakter moet wees. Die gevolg is dat elke ouditeur in die profesie met die nodige sorg, vaardigheid en omsigtigheid wat van 'n redelike ouditeur verwag word, moet optree.

Bibliografie

- BAXT B
1995. Cap that! Carter 66(8):24-26.
- BOBERG PQR
1984. *The law of delict: Vol 1 Aquilian liability*. Durban: Butterworths.
- CILLIERS HS, BENADE ML, HENNING JJ, DU PLESSIS JJ, DELPORT PA, DE KOKER L EN PRETORIUS JT
2000. *Korporatiewe reg*. 3de uitg. Durban: Butterworths.
- DENDY M
2000. Negligent auditors. *Juta's Business Law* 8(1):29-31.
2001. Negligent auditors. *Juta's Business Law* 9(1):18-21.
- FEINMAN JM
2000. *Professional liability to third parties*. Chicago: ABA Publishing.
- HOCHFELDER RP
1992. Two jury verdicts limit accountant's liability in respect to negligence *Journal of Accountancy* May: 12-13
- MARX B, VAN DER WATT A, BOURNE P AND HAMEL A
2002. *Dynamic auditing*. 5th ed. Durban: Butterworths.
- NEETHLING J
1996. Professionele aanspreeklikheid teenoor derdes. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 59(2):191-208.
- NEETHLING J EN POTGIETER JM
1990. Nalatige wanvoorstelling. *De Jure* 23(2):372-378.
- NEETHLING J, POTGIETER JM EN VISSER PJ
2002. *Deliktereg*. 4de uitgawe. Durban: Butterworths.
- PRETORIUS JT
1985. *Aanspreeklikheid van maatskappy-ouditeure teenoor derdes op grond van wanvoorstelling in die finansiële state*. Johannesburg: Publikasiekomitee van die Randse Afrikaanse Universiteit.
- PUTTICK G AND VAN ESCH S
2003. *The principles and practice of auditing*. 8th ed. Lansdowne: Juta & Co.
- SNYMAN E AND DU TOIT S
2000. Some perspectives on identifying professionalism: What is a profession and who is professional. *Tydskrif vir Regswetenskap* 25(3): 184-198.
- SQUIRES SE, SMITH CJ, McDUGAL L AND YEACK WR
2003. *Inside Arthur Andersen: Shifting values, unexpected consequences*. FT Prentice Hall/Pearson Education.
- SUID-AFRIKAANSE REGSKOMMISSIE
1993. *Limitation of professional liability. Werkpapier 51 (Projek 70)*. Pretoria: Staatsdrukker.